

Datové struktury I

2. přednáška: Splay stromy

Jirka Fink

<https://ktiml.mff.cuni.cz/~fink/>

Katedra teoretické informatiky a matematické logiky
Matematicko-fyzikální fakulta
Univerzita Karlova v Praze

Zimní semestr 2026/27

Licence: Creative Commons BY-NC-SA 4.0

Cíl

Pro danou posloupnost operací FIND najít binární vyhledávací strom minimalizující celkovou dobu vyhledávání.

Cíl

Pro danou posloupnost operací FIND najít binární vyhledávací strom minimalizující celkovou dobu vyhledávání.

Formálně

Máme prvky $x_1, \dots, x_n$ s váhami $w_1, \dots, w_n$. Cena stromu je $\sum_{i=1}^n w_i h_i$, kde h_i je hloubka prvku x_i . Staticky optimální strom je binární vyhledávací strom s minimální cenou.

Cíl

Pro danou posloupnost operací FIND najít binární vyhledávací strom minimalizující celkovou dobu vyhledávání.

Formálně

Máme prvky $x_1, \dots, x_n$ s váhami $w_1, \dots, w_n$. Cena stromu je $\sum_{i=1}^n w_i h_i$, kde h_i je hloubka prvku x_i . Staticky optimální strom je binární vyhledávací strom s minimální cenou.

Konstrukce (cvičení)

- $\mathcal{O}(n^3)$ – triviálně dynamickým programováním
- $\mathcal{O}(n^2)$ – vylepšené dynamické programování (Knuth, 1971)

Cíl

Pro danou posloupnost operací FIND najít binární vyhledávací strom minimalizující celkovou dobu vyhledávání.

Formálně

Máme prvky $x_1, \dots, x_n$ s váhami $w_1, \dots, w_n$. Cena stromu je $\sum_{i=1}^n w_i h_i$, kde h_i je hloubka prvku x_i . Staticky optimální strom je binární vyhledávací strom s minimální cenou.

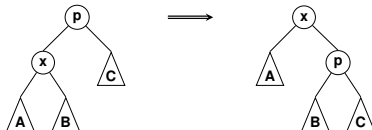
Konstrukce (cvičení)

- $\mathcal{O}(n^3)$ – triviálně dynamickým programováním
- $\mathcal{O}(n^2)$ – vylepšené dynamické programování (Knuth, 1971)

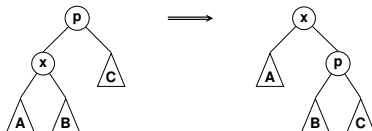
Jak postupovat, když neznáme váhy předem?

- Pomocí rotací budeme udržovat často vyhledávané prvky blízko kořene
- Operací SPLAY „rotujeme“ zadaný prvek až ke kořeni
- Operace FIND vždy volá SPLAY na hledaný prvek

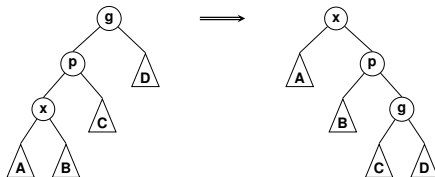
- Zig rotace: Otec p prvku x je kořen

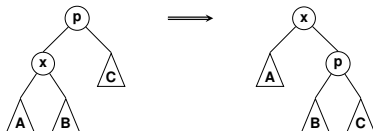
- Zig rotace: Otec p prvku x je kořen

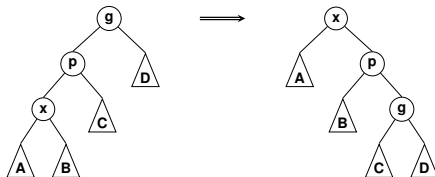
- Zig-zig rotace: x a p jsou oba pravými nebo oba levými syny

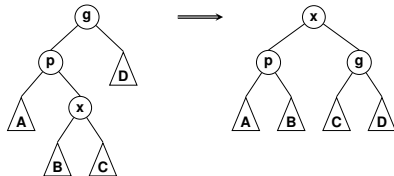
- Zig rotace: Otec p prvku x je kořen

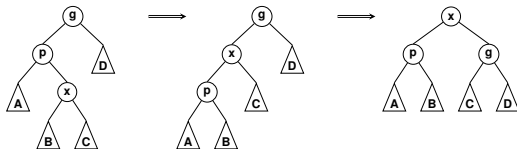
- Zig-zig rotace: x a p jsou oba pravými nebo oba levými syny

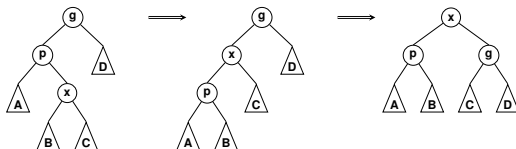
- Zig-zag rotace: x je pravý syn a p je levý syn nebo opačně

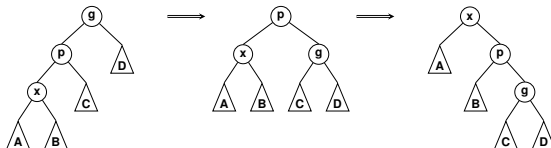
- Zig-zag rotace jsou pouze dvě jednoduché rotace prvku x s aktuálním otcem

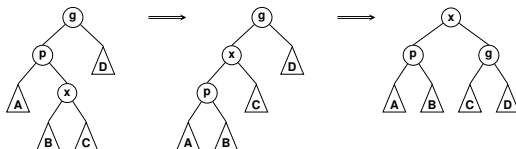
- Zig-zag rotace jsou pouze dvě jednoduché rotace prvku x s aktuálním otcem

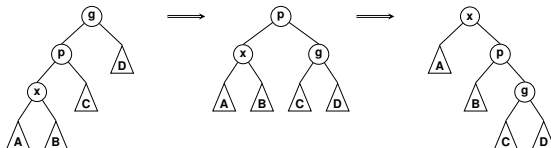
- Zig-zig rotace jsou také dvě rotace,

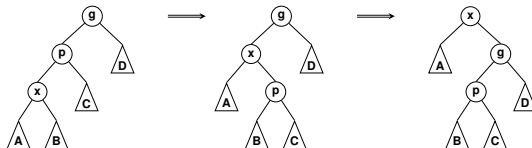
- Zig-zag rotace jsou pouze dvě jednoduché rotace prvku x s aktuálním otcem

- Zig-zig rotace jsou také dvě rotace,

- ale dvě rotace prvku x s aktuálním otcem by vedly ke špatnému výsledku

Lemma

Pro $a, b, c \in \mathbb{R}^+$ splňující $a + b \leq c$ platí $\log_2(a) + \log_2(b) \leq 2 \log_2(c) - 2$.

Lemma

Pro $a, b, c \in \mathbb{R}^+$ splňující $a + b \leq c$ platí $\log_2(a) + \log_2(b) \leq 2 \log_2(c) - 2$.

Důkaz

- Platí $4ab = (a + b)^2 - (a - b)^2$
- Z nerovností $(a - b)^2 \geq 0$ a $a + b \leq c$ plyne $4ab \leq c^2$
- Zlogaritmováním dostáváme $\log_2(4) + \log_2(a) + \log_2(b) \leq \log_2(c^2)$

Lemma

Pro $a, b, c \in \mathbb{R}^+$ splňující $a + b \leq c$ platí $\log_2(a) + \log_2(b) \leq 2 \log_2(c) - 2$.

Důkaz

- Platí $4ab = (a + b)^2 - (a - b)^2$
- Z nerovností $(a - b)^2 \geq 0$ a $a + b \leq c$ plyne $4ab \leq c^2$
- Zlogaritmováním dostáváme $\log_2(4) + \log_2(a) + \log_2(b) \leq \log_2(c^2)$

Značení

- Nechť velikost $s(x)$ je počet vrcholů v podstromu x (včetně vrcholu x)
- Potenciál vrcholu x je $\Phi(x) = \log_2(s(x))$
- Potenciál Φ stromu je součet potenciálů všech vrcholů

Lemma

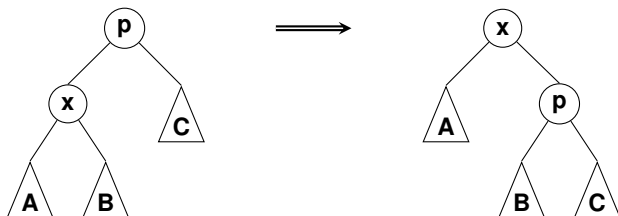
Pro $a, b, c \in \mathbb{R}^+$ splňující $a + b \leq c$ platí $\log_2(a) + \log_2(b) \leq 2 \log_2(c) - 2$.

Důkaz

- Platí $4ab = (a + b)^2 - (a - b)^2$
- Z nerovností $(a - b)^2 \geq 0$ a $a + b \leq c$ plyne $4ab \leq c^2$
- Zlogaritmováním dostáváme $\log_2(4) + \log_2(a) + \log_2(b) \leq \log_2(c^2)$

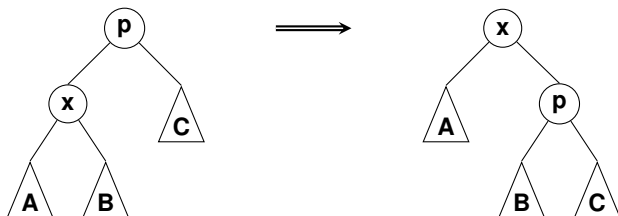
Značení

- Nechť velikost $s(x)$ je počet vrcholů v podstromu x (včetně vrcholu x)
- Potenciál vrcholu x je $\Phi(x) = \log_2(s(x))$
- Potenciál Φ stromu je součet potenciálů všech vrcholů
- s' a Φ' jsou velikosti a potenciály po jedné rotaci
- Předpokládáme, že jednoduchou rotaci zvládneme v jednotkovém čase

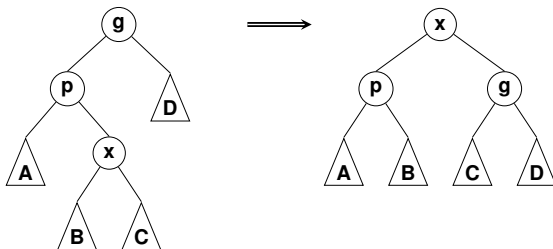
Analýza

- $\Phi'(x) = \Phi(p)$
- $\Phi'(p) < \Phi'(x)$
- $\Phi'(u) = \Phi(u)$ pro všechny ostatní vrcholy u

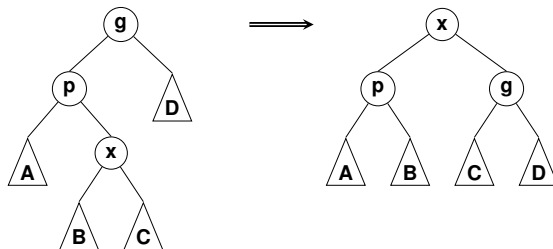
Analýza

- $\Phi'(x) = \Phi(p)$
- $\Phi'(p) < \Phi'(x)$
- $\Phi'(u) = \Phi(u)$ pro všechny ostatní vrcholy u
- $\Phi' - \Phi = \sum_u (\Phi'(u) - \Phi(u))$
 $= \Phi'(p) - \Phi(p) + \Phi'(x) - \Phi(x)$
 $\leq \Phi'(x) - \Phi(x)$

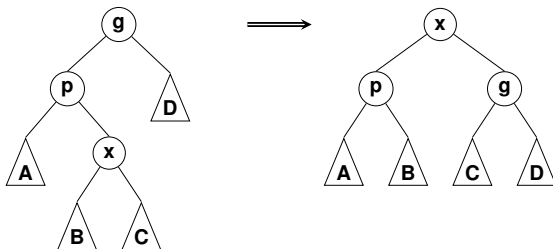
Analýza

- 1 $\Phi'(x) = \Phi(g)$
- 2 $\Phi(x) < \Phi(p)$

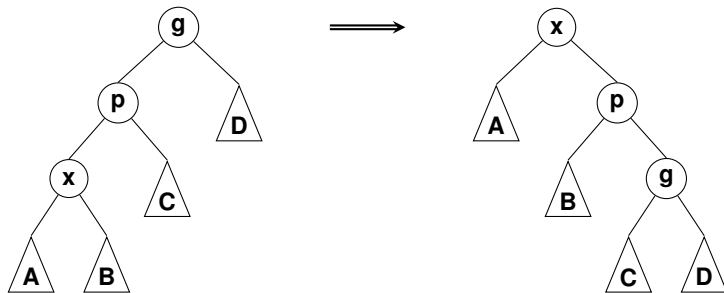
Analýza

- 1 $\Phi'(x) = \Phi(g)$
- 2 $\Phi(x) < \Phi(p)$
- 3 $\Phi'(p) + \Phi'(g) \leq 2\Phi'(x) - 2$
  - $s'(p) + s'(g) \leq s'(x)$
  - Z lematu plyne $\log_2(s'(p)) + \log_2(s'(g)) \leq 2\log_2(s'(x)) - 2$

Analýza

- 1 $\Phi'(x) = \Phi(g)$
- 2 $\Phi(x) < \Phi(p)$
- 3 $\Phi'(p) + \Phi'(g) \leq 2\Phi'(x) - 2$
  - $s'(p) + s'(g) \leq s'(x)$
  - Z lematu plyne $\log_2(s'(p)) + \log_2(s'(g)) \leq 2\log_2(s'(x)) - 2$
- 4 $\Phi' - \Phi = \Phi'(g) - \Phi(g) + \Phi'(p) - \Phi(p) + \Phi'(x) - \Phi(x) \leq 2(\Phi'(x) - \Phi(x)) - 2$

Analýza

- $\Phi'(x) = \Phi(g)$
- $\Phi(x) < \Phi(p)$
- $\Phi'(p) < \Phi'(x)$
- $s(x) + s'(g) \leq s'(x)$
- $\Phi(x) + \Phi'(g) \leq 2\Phi'(x) - 2$
- $\Phi' - \Phi = \Phi'(g) - \Phi(g) + \Phi'(p) - \Phi(p) + \Phi'(x) - \Phi(x) \leq 3(\Phi'(x) - \Phi(x)) - 2$

Amortizovaný čas

- Amortizovaný čas jedné zigzig nebo zigzag rotace:

$$T + \Phi' - \Phi \leq 2 + 3(\Phi'(x) - \Phi(x)) - 2 = 3(\Phi'(x) - \Phi(x))$$

Amortizovaný čas

- Amortizovaný čas jedné zigzig nebo zigzag rotace:

$$T + \Phi' - \Phi \leq 2 + 3(\Phi'(x) - \Phi(x)) - 2 = 3(\Phi'(x) - \Phi(x))$$

- Amortizovaný čas jedné zig rotace:

$$T + \Phi' - \Phi \leq 1 + \Phi'(x) - \Phi(x) \leq 1 + 3(\Phi'(x) - \Phi(x))$$

Amortizovaný čas

- Amortizovaný čas jedné zigzig nebo zigzag rotace:
$$T + \Phi' - \Phi \leq 2 + 3(\Phi'(x) - \Phi(x)) - 2 = 3(\Phi'(x) - \Phi(x))$$
- Amortizovaný čas jedné zig rotace:
$$T + \Phi' - \Phi \leq 1 + \Phi'(x) - \Phi(x) \leq 1 + 3(\Phi'(x) - \Phi(x))$$
- Nechť Φ_i je potenciál po i -tém kroku a T_i je skutečný čas i -tého kroku

Amortizovaný čas

- Amortizovaný čas jedné zigzig nebo zigzag rotace:
$$T + \Phi' - \Phi \leq 2 + 3(\Phi'(x) - \Phi(x)) - 2 = 3(\Phi'(x) - \Phi(x))$$
- Amortizovaný čas jedné zig rotace:
$$T + \Phi' - \Phi \leq 1 + \Phi'(x) - \Phi(x) \leq 1 + 3(\Phi'(x) - \Phi(x))$$
- Nechť Φ_i je potenciál po i -tém kroku a T_i je skutečný čas i -tého kroku
- Amortizovaný čas (počet jednoduchých rotací) jedné operace SPLAY:

$$\begin{aligned} \sum_{i\text{-tá rotace}} (T_i + \Phi_i - \Phi_{i-1}) &\leq 1 + \sum_{i\text{-tá rotace}} 3(\Phi_i(x) - \Phi_{i-1}(x)) \\ &\leq 1 + 3(\Phi_{\text{konec}}(x) - \Phi_0(x)) \\ &\leq 1 + 3 \log_2 n = \mathcal{O}(\log n) \end{aligned}$$

Amortizovaný čas

- Amortizovaný čas jedné zigzig nebo zigzag rotace:
$$T + \Phi' - \Phi \leq 2 + 3(\Phi'(x) - \Phi(x)) - 2 = 3(\Phi'(x) - \Phi(x))$$
- Amortizovaný čas jedné zig rotace:
$$T + \Phi' - \Phi \leq 1 + \Phi'(x) - \Phi(x) \leq 1 + 3(\Phi'(x) - \Phi(x))$$
- Nechť Φ_i je potenciál po i -tém kroku a T_i je skutečný čas i -tého kroku
- Amortizovaný čas (počet jednoduchých rotací) jedné operace SPLAY:

$$\sum_{i\text{-tá rotace}} (T_i + \Phi_i - \Phi_{i-1}) \leq 1 + \sum_{i\text{-tá rotace}} 3(\Phi_i(x) - \Phi_{i-1}(x))$$

$$\leq 1 + 3(\Phi_{\text{konec}}(x) - \Phi_0(x))$$

$$\leq 1 + 3 \log_2 n = \mathcal{O}(\log n)$$

- Amortizovaný čas jedné operace SPLAY je $\mathcal{O}(\log n)$

Amortizovaný čas

- Amortizovaný čas jedné zigzig nebo zigzag rotace:
$$T + \Phi' - \Phi \leq 2 + 3(\Phi'(x) - \Phi(x)) - 2 = 3(\Phi'(x) - \Phi(x))$$
- Amortizovaný čas jedné zig rotace:
$$T + \Phi' - \Phi \leq 1 + \Phi'(x) - \Phi(x) \leq 1 + 3(\Phi'(x) - \Phi(x))$$
- Nechť Φ_i je potenciál po i -tém kroku a T_i je skutečný čas i -tého kroku
- Amortizovaný čas (počet jednoduchých rotací) jedné operace SPLAY:

$$\begin{aligned} \sum_{i\text{-tá rotace}} (T_i + \Phi_i - \Phi_{i-1}) &\leq 1 + \sum_{i\text{-tá rotace}} 3(\Phi_i(x) - \Phi_{i-1}(x)) \\ &\leq 1 + 3(\Phi_{\text{konec}}(x) - \Phi_0(x)) \\ &\leq 1 + 3 \log_2 n = \mathcal{O}(\log n) \end{aligned}$$

- Amortizovaný čas jedné operace SPLAY je $\mathcal{O}(\log n)$

Skutečný čas k operací SPLAY

- Potenciál vždy splňuje $0 \leq \Phi \leq n \log_2 n$
- Rozdíl mezi konečným a počátečním potenciálem je nejvýše $n \log_2 n$
- Celkový čas k operací SPLAY je $\mathcal{O}((n + k) \log n)$

Postup

- 1 Vložit/smazat daný vrchol stejně jako v BVS
- 2 SPLAY nejhlubšího navštíveného vrcholu

Postup

- 1 Vložit/smazat daný vrchol stejně jako v BVS
- 2 SPLAY nejhlubšího navštíveného vrcholu

Amortizovaná složitost

- Nalezení potřebných vrcholů má stejnou složitost jako SPLAY: $\mathcal{O}(\log n)$
- Vlastní smazání vrcholu trvá $\mathcal{O}(1)$ a potenciál stromu klesne
- Přidáním listu se potenciál vrcholů $u_1, \dots, u_h$ na cestě do kořene zvýší o $\sum_{i=1}^h \log(s(u_i) + 1) - \log(s(u_i)) \leq \log(n)$
- Amortizovaná složitost operací INSERT a DELETE je $\mathcal{O}(\log n)$

Věta

Nechť $x_1, \dots, x_k$ je posloupnost vyhledávání prvků z množiny X a necht' z_i je počet různých prvků vyhledaných před předchozím vyhledáním prvku x_i . Celková složitost vyhledání prvků $x_1, \dots, x_k$ je $\mathcal{O}(n \log n + k + \sum_i \log(1 + z_i))$.

Věta

Nechť $x_1, \dots, x_k$ je posloupnost vyhledávání prvků z množiny X a necht' z_i je počet různých prvků vyhledaných před předchozím vyhledáním prvku x_i . Celková složitost vyhledání prvků $x_1, \dots, x_k$ je $\mathcal{O}(n \log n + k + \sum_i \log(1 + z_i))$.

Věta (vyhledávání podmnožiny prvků)

Jestliže provedeme k vyhledání prvků z podmnožiny velikosti m , pak celková složitost je $\mathcal{O}(n \log n + k + k \log m)$

Věta

Nechť $x_1, \dots, x_k$ je posloupnost vyhledávání prvků z množiny X a necht' z_i je počet různých prvků vyhledaných před předchozím vyhledáním prvku x_i . Celková složitost vyhledání prvků $x_1, \dots, x_k$ je $\mathcal{O}(n \log n + k + \sum_i \log(1 + z_i))$.

Věta (vyhledávání podmnožiny prvků)

Jestliže provedeme k vyhledání prvků z podmnožiny velikosti m , pak celková složitost je $\mathcal{O}(n \log n + k + k \log m)$

Věta (vyhledávání prvků v rostoucím pořadí)

Jestliže posloupnost vyhledávání S obsahuje prvky v rostoucím pořadí, tak celkový čas na vyhledávání S ve splay stromu je $\mathcal{O}(n)$.

Otázka

- Existuje posloupnost vyhledání, na které je splay strom asymptoticky rychlejší než staticky optimální strom zkonstruovaný pro tuto posloupnost?
- Existuje posloupnost vyhledání, na které je staticky optimální strom asymptoticky rychlejší než splay strom?

Otázka

- Existuje posloupnost vyhledání, na které je splay strom asymptoticky rychlejší než staticky optimální strom zkonstruovaný pro tuto posloupnost?
- Existuje posloupnost vyhledání, na které je staticky optimální strom asymptoticky rychlejší než splay strom?

Věta (statická optimalita)

Nechť $x_1, \dots, x_k$ je posloupnost vyhledávání prvků z množiny X , kde každý prvek x je vyhledán aspoň jednou. Nechť T je statický strom na X a složitost vyhledání prvků v posloupnosti je f . Pak složitost vyhledání ve splay stromu je $\mathcal{O}(f)$.

Otázka

- Existuje posloupnost vyhledání, na které je splay strom asymptoticky rychlejší než staticky optimální strom zkonstruovaný pro tuto posloupnost?
- Existuje posloupnost vyhledání, na které je staticky optimální strom asymptoticky rychlejší než splay strom?

Věta (statická optimalita)

Nechť $x_1, \dots, x_k$ je posloupnost vyhledávání prvků z množiny X , kde každý prvek x je vyhledán aspoň jednou. Nechť T je statický strom na X a složitost vyhledání prvků v posloupnosti je f . Pak složitost vyhledání ve splay stromu je $\mathcal{O}(f)$.

Dynamická optimalita

- Jsou dvojité rotace ve splay stromu nejlepší možné?

Otázka

- Existuje posloupnost vyhledání, na které je splay strom asymptoticky rychlejší než staticky optimální strom zkonstruovaný pro tuto posloupnost?
- Existuje posloupnost vyhledání, na které je staticky optimální strom asymptoticky rychlejší než splay strom?

Věta (statická optimalita)

Nechť $x_1, \dots, x_k$ je posloupnost vyhledávání prvků z množiny X , kde každý prvek x je vyhledán aspoň jednou. Nechť T je statický strom na X a složitost vyhledání prvků v posloupnosti je f . Pak složitost vyhledání ve splay stromu je $\mathcal{O}(f)$.

Dynamická optimalita

- Jsou dvojité rotace ve splay stromu nejlepší možné?
- Existuje dynamický binární vyhledávací strom, který by byl asymptoticky lepší než splay strom?

Výhody a nevýhody Splay stromů

- + Nepotřebuje paměť na speciální příznaky
- + Efektivně využívají procesorové cache (Temporal locality)
- Rotace zpomalují vyhledávání
- Vyhledávání nelze jednoduše paralelizovat
- Výška stromu může být i lineární

Výhody a nevýhody Splay stromů

- + Nepotřebuje paměť na speciální příznaky
- + Efektivně využívají procesorové cache (Temporal locality)
  - Rotace zpomalují vyhledávání
  - Vyhledávání nelze jednoduše paralelizovat
  - Výška stromu může být i lineární

Aplikace

- Cache, virtuální paměť, sítě, file system, komprese dat, ...
- Windows, gcc compiler and GNU C++ library, sed string editor, Fore Systems network routers, Unix malloc, Linux loadable kernel modules, ...

- (a,b)-stromy
- Souvislost (2,4)-stromů a červeno-černých stromů